

युनिट 1.2: डिजिटल साक्षरता: एक उजळणी

युनिटची उद्दिष्टे

या युनिटच्या अखेरीस, तुम्ही हे करू शकाल:

१. संगणकाचे मूलभूत भाग ओळखणे
२. किबोर्डचे मूलभूत भाग ओळखणे
३. मूलभूत संगणक शब्दावलीची उजळणी करणे
४. मूलभूत संगणक किजच्या कार्याची उजळणी करणे
५. MS Office च्या मुख्य अनुप्रयोगांवर चर्चा करणे
६. MS Outlook च्या लाभांवर चर्चा करणे
७. इ-कॉमर्सच्या विविध प्रकारांवर चर्चा करणे
८. किरकोळ विक्रेते आणि ग्राहकांसाठी इ-कॉमर्सचे लाभ सांगणे
९. डिजिटल इंडीया मोहिमेमुळे भारतामध्ये इ-कॉमर्सला चालना देण्यात कशी मदत मिळेल त्यावर चर्चा करणे
१०. तुम्ही एखादे उत्पादन किंवा सेवा एखाद्या इ-कॉमर्स मंचावरून कसे विकाल त्याचे वर्णन करणे

1.2.1 संगणक आणि इंटरनेटची मूलभूत तत्वं: संगणकाचे मूलभूत भाग

आकृती 1.2.1. संगणकाचे भाग

- **सेंट्रल प्रोसेसिंग युनिट (CPU):** हा संगणकाचा मेंदू असतो. तो प्रोग्रामच्या सूचनांचा अर्थ लावतो आणि त्यांचे पालन करतो.
- **हार्ड ड्राईव:** मोठ्या प्रमाणात डाटा साठवणारे एक उपकरण.
- **मॉनिटर:** संगणक स्क्रीन असलेले उपकरण जिथे माहिती दृश्य स्वरूपात प्रदर्शित केली जाते.
- **माऊस:** मॉनिटरवरील आयटम्स दर्शवण्यासाठी हातात धरावयाचे एक उपकरण.
- **स्पीकर्स:** संगणकातून येणारा आवाज ऐकण्यास मदत करणारी उपकरणे.
- **प्रिंटर:** संगणकातून येणारा आऊटपुट छापिल कागदपत्रांमध्ये रूपांतरित करणारे एक उपकरण.

किबोर्डचे मूलभूत भाग

आकृती 1.2.2. किबोर्डचे भाग

- **अरो किज:** तुमचा कर्सर इकडे-तिकडे नेण्यासाठी या किज दाबा.
- **स्पेस बार:** एक स्पेस समाविष्ट करतो.
- **एंटर/रिटर्न:** तुमचा कर्सर नवीन रेषेवर न्या.
- **शिफ्ट:** तुम्हाला एखादे कॅपिटल लेटर किंवा एखाद्या किचे अप्पर सिंबल टाईप करायचे असेल तर ही कि दाबा.
- **कॅप्स लॉक:** तुम्हाला सर्व टायपिंग कॅपिटल लेटर्समध्ये करायचे असेल तर ही कि दाबा. लोअरकेस लेटर्स टाईप करण्यासाठी ही कि पुन्हा दाबा.
- **बॅकस्पेस:** तुमच्या कर्सरच्या डाव्याबाजूकडील सर्वकाही डिलीट करते.

मूलभूत इंटरनेट शब्दावली

- **इंटरनेट:** माहितीचे हस्तांतरण करणाऱ्या संगणक नेटवर्कचे एक प्रचंड आंतरराष्ट्रीय कलेक्शन.
- **वर्ल्ड वाईड वेब:** इंटरनेट तुम्हाला माहिती मिळवून देणारी एक व्यवस्था.
- **वेबसाइट:** वर्ल्ड वाईड वेब (आणि इंटरनेट) वरील एक स्थान ज्यामध्ये एका विशिष्ट विषयाबद्दल माहिती समाविष्ट असते.
- **होमपेज:** एखाद्या वेबसाइटबद्दल तुम्हाला माहिती पुरविते आणि त्या वेबसाइटवरील अन्य पानांकडे तुम्हाला नेते.
- **लिंक/हायपरलिंक:** एक ठळक किंवा अधोरेखित आयकॉन, ग्राफिक, किंवा मजकूर जो तुम्हाला अन्य फाईल किंवा वस्तूकडे घेऊन जातो.
- **वेब पत्ता/छडछ:** एखाद्या वेबसाइटचा पत्ता.
- **अॅड्रेस बॉक्स:** ब्राऊजर विंडोमधील एक बॉक्स जिथे तुम्ही एक वेब पत्ता टाईप करू शकता.

सूचना

- एखाद्या .com पत्त्याला भेट देताना, पृष्ठद्वारा किंवा **www** देखील टाईप करण्याची गरज नाही. केवळ वेबसाईटचे नाव टाईप करा आणि नंतर **Ctrl + Enter** दाबा. (उदाहरणार्थ: 'apple' टाईप करा आणि **Ctrl + Enter** दाबा म्हणजे तुम्ही **www.apple.com** वर जाल).
- मजकुराचा आकार वाढवणे किंवा कमी करण्यासाठी **Ctrl** कि दाबा आणि **+** किंवा **-** दाबा.
- एखादे वेब पेज रिफ्रेश किंवा रिलोड करण्यासाठी **F5** किंवा **Ctrl + R** दाबा.

1.2.2 MS Office आणि ईमेल: MS Office बाबत

MS Office किंवा MS Office हा Microsoft द्वारे विकसित संगणक प्रोग्राम्सचा एक सुट आहे. तो सर्व युजर्ससाठी असला तरी, त्याच्या विविध आवृत्ती असतात ज्या विशेषतः विद्यार्थी, घरगुती युजर्स आणि व्यवसायिक युजर्ससाठी बनविलेल्या असतात. सर्व प्रोग्राम्स Windows आणि Macintosh दोन्हीसाठी समतुल्य असतात.

सर्वाधिक लोकप्रिय Office उत्पादने

सर्वाधिक लोकप्रिय आणि सर्वत्र वापरले जाणारे MS Office अनुप्रयोग असे आहेत:

- **Microsoft Word:** याद्वारे युजर्स एखाद्या डॉक्युमेंटमध्ये मजकुराचे टायपिंग आणि इमेजेस समाविष्ट करू शकतात.
- **Microsoft Excel:** याद्वारे युजर्स स्प्रेडशीटमध्ये डाटा एंटर करून आकडेमोड आणि ग्राफ्स तयार करू शकतात.
- **Microsoft PowerPoint:** याद्वारे युजर्सना मजकूर, चित्र आणि माध्यम समाविष्ट करून स्लाईडशोज आणि प्रेझेंटेशन्स करता येतात.
- **Microsoft Outlook:** याद्वारे युजर्स ईमेल पाठवू आणि प्राप्त करू शकतात.
- **Microsoft OneNote:** याद्वारे युजर्स कागदावर पेनने काढल्यासारखी चित्रं काढू शकतात आणि नोंदी करू शकतात.
- **Microsoft Access:** याद्वारे युजर्स अनेक टेबल्समध्ये डाटा साठवू शकतात.

Microsoft Outlook ची निवड का करायची

कारण ईमेलच्या व्यवस्थापनासाठी याला अनेक लोक पसंती देतात विशेषतः कामाच्या ठिकाणी. Microsoft Outlook मध्ये एक ॲड्रेस बुक, नोटबुक, वेब ब्राऊजर आणि कॅलेंडर देखील आहे. या प्रोग्रामचे काही मुख्य लाभ असे आहेत:

- **इंटीग्रेटेड सर्व फंक्शन:** सर्व आऊटलुक प्रोग्राममध्ये डाटा शोधण्यासाठी महत्वाचे शब्द तुम्ही वापरू शकता.
- **वाढीव सुरक्षितता:** तुमचा ईमेल हॅकर्स, जंक मेल आणि फिशिंग वेबसाईट ईमेलपासून सुरक्षित राहतो.
- **ईमेल सिन्कींग:** तुमचा मेल तुमचे कॅलेंडर, संपर्क यादी, OneNote मधील नोट्स आणि... तुमचा फोन यांच्यासोबत सिन्क करा!
- **ईमेलसोबत ऑफलाईन ॲक्सेस:** इंटरनेट नाही? समस्या नाही! ऑफलाईन ईमेलस लिहा आणि तुम्ही पुन्हा कनेक्ट व्हाल तेव्हा पाठवून द्या.

सूचना

- ईमेलला उत्तर देण्यासाठी शॉर्टकट पद्धत म्हणून Ctrl+R दाबा.
- तुमच्या डेस्कटॉप नोटिफिकेशन्स केवळ अत्यंत महत्वाच्या ईमेलसकरिता सेट करा.
- संदेश निवडून आणि इन्सर्ट कि दाबून संदेश पटकन फ्लॅग करा.
- वारंवार पाठविलेले ईमेलस टेम्प्लेट म्हणून सेव करा आणि पुन्हा वापरा.
- महत्वाच्या ईमेलस फाईल्स म्हणून सहजपणे सेव करा.

1.2.3 ई-कॉमर्स: ई-कॉमर्स म्हणजे काय ?

ई-कॉमर्स म्हणजे इंटरनेटवरून वस्तू आणि सेवांची खरेदी किंवा विक्री, किंवा पैसे किंवा डाटा इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने पाठविणे. ई-कॉमर्स हा “electronic commerce” चे संक्षिप्त रूप आहे.

ई-कॉमर्सची उदाहरणे

- इलेक्ट्रॉनिक पेमेंट्स
- इंटरनेट बँकिंग

ई-कॉमर्सची काही उदाहरणे अशी आहेत:

- ऑनलाईन खरेदी
- ऑनलाईन लिलाव
- ऑनलाईन तिकिटे

ई-कॉमर्सचे प्रकार:

व्यवहारातील सहभागींच्या प्रकारांवर आधारित ई-कॉमर्सचे वर्गीकरण करता येते. ई-कॉमर्सचे मुख्य प्रकार आहेत:

- **बिझिनेस टू बिझिनेस (B2B):** व्यवहार करणारे दोन्ही पक्ष व्यवसाय आहेत.
- **बिझिनेस टू कंझ्युमर (B2C):** व्यवसाय अंतिम ग्राहकास इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने विक्री करतो.
- **कंझ्युमर टू कंझ्युमर (C2C):** कंझ्युमर्स एकत्र येऊन इतर कंझ्युमर्सना वस्तूंची खरेदी, विक्री किंवा व्यापार करतात.
- **कंझ्युमर-टू-बिझिनेस (C2B):** नेमक्या प्रकारच्या सेवा किंवा उत्पादनांच्या शोधात असलेल्या कंपन्यांना खरेदीसाठी उत्पादन किंवा सेवा कंझ्युमर्स तयार करतात.
- **बिझिनेस-टू-ॲडमिनिस्ट्रेशन (B2A):** कंपन्या आणि सार्वजनिक प्रशासन यांच्या दरम्यान झालेले ऑनलाईन व्यवहार.

ई-कॉमर्सचे लाभ

ई-कॉमर्स व्यवसायामुळे रिटेलर्स आणि कस्टमर्स यांना काही लाभ मिळतात.

रिटेलर्सकरिता लाभ:

- ऑनलाईन उपस्थिती स्थापित होते
- भौगोलिक आणि वेळेची बंधनं दूर करून विक्री वाढते
- अधिकचा खर्च दूर झाल्यामुळे कार्यान्वयन खर्च कमी होतो
- चांगल्या मुख्य शब्दांच्या वापरातून ब्रँडबद्दल जागरुकता वाढते

कस्टमर्ससाठी लाभ:

- कोणत्याही भौतिक स्टोअरच्या तुलनेत निवडीची व्यापक संधी मिळते
- वस्तू आणि सेवा सुदूर ठिकाणाहून खरेदी करणे शक्य होते
- कंझुमर्सना किंमतीची तुलना करणे शक्य होते

डिजिटल इंडीया मोहीम

भारतातील प्रत्येक नागरिकाला डिजिटल सेवा, ज्ञान आणि माहिती उपलब्ध होण्यासाठी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी २०१५ मध्ये डिजिटल इंडीया मोहिमेचा^१ आरंभ केला. ही मोहीम देशाच्या ऑनलाईन पायाभूत सुविधा सुधारणे आणि इंटरनेट कनेक्टिविटी सुधारणे यासाठी आहे, त्याद्वारे ई-कॉमर्स उद्योगाला चालना मिळेल.

सध्या, बहुतांश ऑनलाईन व्यवहार हे टियर २ आणि टियर ३ शहरांमधून होतात. डिजिटल इंडीया मोहीम एकदा स्थापित झाली की सरकार मोबाईल कनेक्टिविटीद्वारे सेवा पोहोचवेल, त्यातून देशाच्या कोना-कोपयात इंटरनेट पोहोचविण्यात मदत होईल. यामुळे ई-कॉमर्स बाजारपेठ भारतातील स्तर ४ मधील गावां आणि ग्रामीण भागांमध्ये पोहोचेल.

ई-कॉमर्स उपक्रम

तुम्हाला ऑनलाईन विक्री करण्याची इच्छा आहे असे एखादे उत्पादन किंवा सेवा निवडा. तुम्ही आपले उत्पादन किंवा सेवा विकण्यासाठी सध्याचे ई-कॉमर्स मंच कसे वापराल, किंवा एक नवीन ई-कॉमर्स मंच कसा निर्माण कराल, ते स्पष्ट करणारी एक संक्षिप्त टीप लिहा.

सूचना

- तुमचा ई-कॉमर्स मंच सुरु करण्यापूर्वी, सर्वकाही तपासून पाहा.
- तुमच्या सोशल मीडियाकडे जवळून आणि वैयक्तिक लक्ष द्या.

1- <http://www.digitalindia.gov.in/>